

professional component of would-be specialist, professionalism as purpose and result of the process of professional training.

Keywords: *content, competence, components, professional competence, professionally ethics competence, structural component, professional ethics.*

Шульга І. М.
Харківський національний авіаційний університет
імені М. Є. Жуковського "ХАІ"

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕНСИВНИХ МЕТОДІВ У КОРИГУВАЛЬНОМУ ТРЕНІНГУ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ 1 КУРСУ

Статтю присвячено аналізу інтенсивних методів навчання іноземних мов, виокремлено прийоми, що можуть бути використані для коригувального тренінгу з мови навчання для іноземних студентів-нефілологів 1 курсу.

Ключові слова: *інтенсивні методи, іноземні студенти-нефілологи, коригувальний тренінг з мови навчання.*

На початку ХХІ століття зростання міжнародних контактів у різних галузях людської діяльності, обмін науково-технічною інформацією зумовлюють необхідність навчання іноземних мов великої кількості людей. Це потребує від наук, що займаються проблемами білінгвізму, вивчення комунікативних цілей навчання та вирішення практичних методичних завдань.

Потреби мовної підготовки іноземних студентів, що здобувають вищу освіту в українських ВНЗ, необхідність оволодіння мовою у стислі терміни вимагають розробки методик, що реалізують принцип активної комунікативності в навчанні [11].

Сучасна методика викладання іноземним студентам мови навчання [16] серед інших має справу з великою групою майбутніх фахівців у різних галузях, які отримали визначення "студенти-нефілологи" ("студенти немовних спеціальностей"). Завдання розвитку системи вищої освіти України, інтеграція до європейського і світового освітнього простору робить актуальною проблему підвищення якості мовної освіти, ефективності мовної адаптації цієї категорії студентів до умов навчання в українських ВНЗ.

Комплексна мета навчання іноземних студентів мови (української, російської – залежно від їхнього вибору та умов соціокультурного оточення) полягає в реалізації трьох складових: комунікативної, освітньої та виховної, причому освітня та виховна цілі можуть бути реалізовані лише за умов досягнення студентами певного рівня володіння мовою. Це здійснюється шляхом формування у студентів мовних навичок та умінь у читанні, письмі, аудіюванні та говорінні, що забезпечує оволодіння ними обраним фахом, спілкування в умовах нерідного мовного середовища, можливість

використання мови для особистісного розвитку після закінчення навчання [15, 17].

Метою статті є виявлення можливостей оптимізації процесу навчання студентів немовних спеціальностей з використанням інтенсивних методів.

Автори робіт, що присвячені мовній підготовці студентів-іноземців нефілологічного профілю єдині в тому, що головна мета такого навчання полягає в оволодінні вміннями спілкування у навчально-професійній сфері [4, 5, 12].

Однак рівень наукованості, з яким іноземні абітурієнти вступають до українських ВНЗ, не відповідає програмним вимогам початкового етапу навчання, тож молоді люди не готові до повноцінної участі в освітньому процесі на основному етапі [17]. Тому в перші тижні навчання на першому курсі стоїть завдання коригування та інтенсифікації формування умінь спілкування, з мінімальними витратами часу, зусиль та засобів з боку викладача та студентів [9].

Необхідно відзначити, що існує два принципово різні підходи до проблеми вдосконалення навчального процесу. При першому підході (комунікативно-когнітивному) оптимізація засвоєння матеріалу досягається за рахунок удосконалення його змісту, ретельного відбору одиниць навчання й оптимальної організації навчального процесу. Це передбачає свідоме засвоєння студентами мовної інформації і подальше її використання в комунікативно значущих ситуаціях. При другому підході головний акцент робиться на стимулюванні пізнавальної діяльності студентів за рахунок керування сприйняттям, мотивацією, а свідомо-логічне засвоєння інформації відбувається лише на певному етапі. Головними прийомами другого підходу (інтенсивного) є сугестивне та інформаційне стимулювання, активізація психічної діяльності, інтенсифікація навчального процесу [10].

Ми не намагаємось кардинально протиставити ці підходи один одному, бо згодні з думкою, що успіхів досягають ті методисти, які не перебільшують значення тих чи інших методичних принципів, а визнають принципове значення мовознавства та теорії засвоєння як наукового підґрунтя навчання іноземних мов, тобто системно поєднують вищевказані підходи.

Тому ми вважаємо за можливе поставити питання про можливість використання інтенсивних методів у комунікативному навчанні студентів-нефілологів. З нашої точки зору існують певні чинники, що дозволяють використовувати ідеї та прийоми інтенсивних методів саме в нашій цільовій аудиторії. Це дозволить максимально наблизити навчальний процес до умов реального навчально-професійного спілкування.

Мовленнєва діяльність, як кожна діяльність, повинна керуватися комунікативно-пізнавальними потребами того, хто вивчає мову. Такі потреби входять до складу загальної системи його мотивацій. У зв'язку з цим виникає педагогічна та психологічна проблема створення, формування та

збереження у студента потреби у спілкуванні мовою, що вивчається, і, відповідно, засвоєння засобами мови професійно значущої інформації [12]. Таким чином, практичні цілі, що ставлять перед собою студенти, відображають їхні індивідуальні потреби, які, у свою чергу, визначаються запитами сучасного суспільства [12].

Таким чином, наявність мотивації в оволодінні вміннями спілкування є передумовою методичних пошуків у напрямку використання прийомів інтенсивних методів у нефілологічній аудиторії.

Вважаємо за необхідне навести деякі уточнення щодо термінологічних одиниць, необхідних для нашого дослідження. Необхідно по-перше окреслити поле використання терміну “інтенсивні методи”. Його існування передбачає, що є й методи “неінтенсивні”, відповідно, існує небезпека змішування термінів “інтенсивний” та “ефективний”. Тому відзначимо, що розділяємо думку О. О. Леонтьєва про те, що слід говорити про два аспекти цього поняття – психологічний і методичний [11]. Збіг значень ефективності та інтенсивності існує лише у психологічному аспекті. Маючи можливість викладати мову інтенсивно, немає сенсу робити це екстенсивно. При такому протиставленні в семантиці слова “інтенсивний” наявна позитивна оцінка. Але в методичному аспекті інтенсивність має таке ж значення, як і традиційне, не інтенсивне навчання. Перевага надається тим чи іншим методам залежно від умов та завдань навчання. Крім того, теоретичний і практичний інтерес становить визначення доцільності й ефективності як окремих інтенсивних методів, так і поєднання різних методів навчання [9].

Завершуючи термінологічні уточнення, згадаємо ще один термін, що має відношення як до інтенсивних, так і до традиційних методів. Мова йде про інтенсифікацію навчання. Інтенсифікацію визначають як виконання більшого об'єму навчальної діяльності за певний час [1, 2], засвоєння максимальної кількості навчальної інформації на максимально якісному рівні з найменшими витратами енергії та в мінімальні терміни [7]. Таким чином, інтенсифікація – діяльність, що спрямована на підвищення рівня інтенсивності. Інтенсифікувати навчальний процес означає збільшити кількість засвоюваного матеріалу, забезпечити якість засвоєння, досягти високого рівня науковості, максимальної ефективності навчання [9].

В методиці інтенсивне навчання сформувалось як специфічна система, яка за певними параметрами відрізняється від традиційних методів викладання іноземних мов. Під інтенсивним навчанням іноземної (і нерідної) мови розуміють навчання, спрямоване здебільшого на оволодіння усним мовленням та аудіюванням. Інтенсивне навчання спирається на резерви особистості, які зазвичай не використовуються в навчальному процесі. Важливою характеристикою інтенсивних методів є стислі терміни навчання та велика щоденна концентрація навчальних годин.

Проблемам інтенсивного навчання присвячено роботи Г. О. Китайгородської, А. О. Акішиної, Л. Ш. Гегечкорі, О. О. Леонтьєва, Г. Лозанова, В. В. Петрусинського тощо.

У групі інтенсивних методів виокремлюють: сугестопедичний метод навчання (Г. Лозанов), метод активізації резервних можливостей особистості (Г. О. Китайгородська), емоційно-смісловий метод (І. Ю. Шехтер), інтенсивний метод навчання усного мовлення (Л. Ш. Гегечкорі), сугестокібернетичний інтегральний метод прискореного навчання дорослих (В. В. Петрусинський), прискорений курс навчання розмовного мовлення методом занурення (А. С. Плєсневич), курс російської мовленнєвої поведінки (А. О. Акішина), ритмопедія (Г. М. Бурденюк), гіпнопедія (А. М. Свядоц).

У сугестопедичному методі засоби впливу, що дозволяють створити сугестивну спрямованість, кваліфікують таким чином: 1) складні засоби впливу (авторитет, інфантилізація), 2) елементарні засоби впливу (концертна псевдопасивність, двоплановість, інтонація, ритм) [9]. Дидактичні ігри, запропоновані Г. Лозановим, дозволяють зняти гальмування та невпевненість, що виникають у дорослих, коли вони намагаються розмовляти іноземною мовою. При використанні такого прийому роботи як концертний сеанс виникає ефект псевдопасивності, коли можна спостерігати парадоксальне, на перший погляд, явище: надзасвоєння та надрезультативність навчального процесу при ефекті не втоми, а відпочинку [9]. Псевдопасивність пов'язана з авторитетом та інфантилізацією, ці засоби слугують підґрунтям для виникнення позитивного психологічного ефекту. Важливою умовою створення сугестивного середовища є чинник двоплановості, що містить систему елементів мистецтва: музичне супроводження, інтонаційне оформлення тексту, артистизм викладача, ритм, ігрова атмосфера. Вищевказане дозволяють реалізувати головні принципи сугестопедії: 1) радість і ненапруженість, 2) єдність усвідомлюваного – неусвідомлюваного, 3) сугестивний взаємозв'язок між викладачем та студентом (авторитет – інфантилізація). У традиційному навчальному процесі можуть бути використані, наприклад, стимулюючі етюди, що мають ситуативний, мотивуючий, ігровий характер. Вважаємо, що спрямованість таких етюдів має бути професійною (за спеціальністю студента).

Цінними характеристиками сугестопедичного методу є також активізація студентів, мобілізація прихованих резервів особистості, переведення навчання в особистісну площину.

Однак використання методу потребує спеціально обладнаних приміщень і серйозної перепідготовки викладачів. Крім того, метод не приділяє достатньо уваги навчанню таких видів мовленнєвої діяльності як читання та письмо.

Метод активізації резервних можливостей особистості Г. О. Китайгородської [10] розроблено на основі концепції Г. Лозанова. Крім оволодіння комплексом мовленнєвих умінь цей метод передбачає засвоєння мовного матеріалу, що є основою формування таких умінь. Головними положеннями методу є створення відповідних відносин у колективі, організація керованого мовленнєвого спілкування, розкриття творчих резервів особистості, що реалізуються у формі гри.

Головні принципи методу: 1) двоплановість навчального процесу (спілкування – не тільки мета навчання, а й його головний засіб); 2) поетапно-концентрична організація навчання (від формування навичок і вмінь елементарного рівня через систематизацію та закріплення засвоєного матеріалу в тренувальних і мовленнєвих вправах до формування творчих умінь ситуативного варіювання висловлення на новому матеріалі в умовах, наближених до реального спілкування); 3) глобальне використання всіх засобів впливу на психіку учня; 4) усне випередження; 5) індивідуальне навчання через групове; 6) взаємодія рольових та особистісних елементів навчання.

Метод активізації резервних можливостей особистості за короткі терміни забезпечує оволодіння мовою як засобом спілкування в межах тем і ситуацій, що мають практичний інтерес для учнів. Це забезпечує мотивацію навчання.

Позитивним є прагнення до диференціації цілей навчання для формування вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності, а не тільки усного спілкування. Близькість принципів методу до сучасного розуміння комунікативної спрямованості навчання робить їх актуальними для використання у роботі зі студентами немовних спеціальностей.

Емоційно-смысловий метод І. Ю. Шехтера в якості основного шляху оволодіння умінь мовленнєвого спілкування розглядає опору на смислотворення, що виникає в умовах рольової гри. Принципи методу реалізуються через систему комунікативних завдань. На базі методу розробляються курси навчання російської мови фахівців [9, 18].

Позитивною рисою методу є орієнтація на професійне спілкування. Крім того, розвиток мовлення передбачається з опорою на навчальні тексти, вивчаються граматики, основи перекладу, розвиваються навички писемного мовлення. Метод базується на вивченні комунікативних потреб учнів, що є обов'язковою умовою успішного навчання іноземної мови фахівців нефілологічного профілю [4]. Цінним методичним прийомом є включення до навчального процесу міжциклових етапів навчання мовних засобів, що є базою для формування комунікативних умінь.

Сугестокібернетичний інтегральний метод В. В. Петрусинського базується на керуванні навчальною діяльністю за допомогою технічних засобів. Курс призначений для початкового етапу навчання і дозволяє за обмежений час давати значну кількість навчального матеріалу,

автоматизувати лексику та граматичні моделі. Завдяки відсутності викладача курс може використовуватись дистанційно, відповідно до індивідуальних потреб студентів, що робить його актуальним у сучасних умовах. Викладач має лише підготувати навчальні та контрольні матеріали.

Для підготовки наукових співробітників до усного спілкування за короткий термін призначений прискорений курс навчання розмовного мовлення методом занурення А. С. Плєснєвич. Курс може використовуватись для осіб, що володіють мовою на певному рівні, в нашому випадку – для іноземців, що засвоїли мову навчання на рівні B1 [17].

Всі вищевказані методи створені на основі сугестопедичного методу Г. Лозанова та використовують основні ідеї сугестивного впливу: авторитет, інфантилізація, двоплановість, ритм, концертна псевдопасивність.

Спробуємо виділити спільні риси інтенсивних методів, які можуть бути релевантними для нашої цільової аудиторії – іноземних студентів нефілологічних спеціальностей 1 курсу. Такі риси: максимальна активізація студентів у ході заняття, мобілізація прихованих психологічних резервів, що сприяє збільшенню об'єму засвоюваного матеріалу, використання всіх засобів впливу на особистість. Від традиційного навчання інтенсивне відрізняється насамперед підвищеною увагою до різноманітних форм педагогічного спілкування, створенням сприятливого психологічного клімату в групі, формуванням адекватної навчальної мотивації, зняттям психологічних бар'єрів при засвоєнні мовного матеріалу та мовленнєвому спілкуванні.

Змістом навчання є оволодіння комплексом навичок і вмінь, що необхідні для здійснення діяльності в конкретній професійній галузі, що знаходить відображення у відборі лексико-граматичного матеріалу, ситуацій і тем спілкування, що спрямовані не на набуття знань про мову, а на формування мовленнєвих умінь. Основним видом вправ є мовленнєві. Крім того, система занять містить особливі вправи – стимулюючі етюди. Виконання таких вправ передбачає активні мовленнєві дії студентів відповідно до заданої ролі. Ігровий характер етюдів створює в групі невимушену атмосферу, відносини довіри між викладачем і студентами. Розробка системи етюдів є значним досягненням методів інтенсивного навчання [19].

Висновки. Підсумовуючи роздуми про ефективність інтенсивних методів, варто відзначити, що їх використання дозволяє формувати й активізувати мовленнєві вміння за короткий термін у межах певного набору тем і ситуацій, що відбираються відповідно до комунікативних потреб студентів. Це забезпечує високу мотивацію навчання. Позитивно впливає на засвоєння матеріалу організаційна система занять: розподілення студентів за ролями, стимулюючі етюди, проблемний характер занять, використання музичного фону. Все це не викликає дискомфорту, студенти відчувають задоволення від занять.

Поряд із перевагами можна відзначити певні недоліки та невирішені проблеми: зосередження на мовленнєвій діяльності веде до того, що недостатньо уваги приділяється роботі над мовним матеріалом. Це потребує включення до системи занять тренувальних вправ і граматичних пояснень. Найбільш ефективним є використання інтенсивних методів у невеликих групах за наявності відповідної кваліфікації викладача.

Нами розглянуто психологічний та методичний аспекти проблеми використання інтенсивних методів. Але існує ще один аспект, властивий будь-якому навчанню мови, – лінгвістичний.

Підґрунтям інтенсивних методів, як і будь-якого методу викладання мов, є певна лінгвістична концепція: лінгвістика тісно пов'язана з методикою, і цей зв'язок визначається єдністю двох сторін навчального процесу – чого навчати і як навчати.

Розробка лінгвістичних основ інтенсивного навчання передбачає визначення предметного (тематичного) змісту навчального курсу, виокремлення набору лінгвістичних засобів, що передають цей зміст, відбір оригінальних текстів, що пов'язані з ситуаціями спілкування. Визначення предметного змісту інтенсивного курсу здійснюється шляхом послідовного виокремлення набору комунікативних потреб, що складають модель майбутньої мовленнєвої діяльності студентів. До такого набору слід включити сфери спілкування, комунікативні завдання, мовленнєві інтенції – стимули, що породжують конкретні мовленнєві дії [4].

Як бачимо, відбір одиниць навчання безпосередньо пов'язаний із потребами студентів, ситуаціями їх майбутньої мовленнєвої діяльності. Це означає, що профіль навчання і спеціальність студентів мають першочергове значення для побудови навчального курсу. Програма розвитку мовленнєвих умінь для студентів того чи іншого навчального закладу має бути чітко окреслена відповідно до умов навчання. Список ситуацій повинен доповнюватись переліком підтем, ключових слів до конкретних мовленнєвих актів. Програма повинна мати вид матриці, що відображає весь ситуативно-тематичний та структурно-логічний зміст курсу іноземної мови. Саме ці характеристики інтенсивних методів дозволяють використовувати їх у навчанні іноземних студентів немовних спеціальностей. Наприклад, вважаємо можливим будувати на вищевказаних засадах короткострокові коригувальні тренінги на початку навчального року, зокрема на 1 курсі. Такі тренінги виконуватимуть функцію повторення матеріалу початкового (попереднього) етапу навчання, активізації мовленнєвих навичок, приведення студентів до необхідного рівня научуваності, що важливо для подальших занять, які можуть проводитись і традиційними методами навчання.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробці методичних засад коригувальних тренінгів для іноземних студентів 1 курсу конкретних

навчальних закладів (спеціальностей) із використанням відповідного лексико-граматичного матеріалу.

Використана література:

1. *Азимов Э. Г.* Новый словарь методических терминов (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – М. : Издательство ИКАР, 2009. – 448 с.
2. *Акишина А. А.* Мотивация как основа интенсивного курса обучения / А. А. Акишина // Современное состояние и основные проблемы изучения и преподавания русского языка и литературы : материалы V конгресса МАПРЯЛ: Докл. сов. делегации. – М., 1982. – С. 20-24.
3. *Бурденюк Г. М.* Ритмопедия в обучении иностранным языкам / Г. М. Бурденюк ; отв. ред. А. А. Леонтьев. – Кишинев : Штиинца, 1985. – 130 с.
4. *Васильева Т. В.* Учет реальных коммуникативных потребностей студентов-иностранцев инженерного профиля в процессе обучения русскому языку / Т. В. Васильева // Материалы IX Конгресса МАПРЯЛ. Доклады и сообщения российских ученых. Братислава, 1999. – М., 1999. – С. 84-86.
5. *Вишнякова Т. А.* Основы методики преподавания русского языка студентам-нефилологам / Т. А. Вишнякова. – М. : Рус. яз., 1982. – 126 с.
6. *Гальскова Н. Д.* Современные методы обучения иностранным языкам / Н. Д. Гальскова. – М. : АРКТИ, 2000. – 165 с.
7. *Гегечкори Л. Ш.* Обучение устной иноязычной речи на интенсивной основе: поиски и проблемы: учеб. пособие для вузов / Л. Ш. Гегечкори. – Тбилиси : Ганатлеба, 1988. – 227с.
8. *Капитонова Т. И.* Методика обучения русскому языку как иностранному на этапе предвузовской подготовки / Т. И. Капитонова, Л. В.Московкин. – СПб. : Златоуст, 2006. – 272 с.
9. *Капитонова Т. И.* Методы и технологии обучения русскому языку как иностранному / Т. И. Капитонова, А. Н. Щукин. – М. : Рус. яз. Курсы, 2008. – 312 с.
10. *Китайгородская Г. А.* Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам / Г. А. Китайгородская. – М. : изд-во МГУ, 1986. – 176 с.
11. *Леонтьев А. А.* Принцип коммуникативности и психологические основы интенсификации обучения иностранным языкам / А. А. Леонтьев // Язык и культура в филологическом вузе. – М., 2006. – С. 145-155.
12. *Митрофанова О. Д.* Нефилологическая аудитория как субъект учебного процесса и объект лингводидактического воздействия / О. Д. Митрофанова // От слова к делу. Сб. докл. / X Конгресс МАПРЯЛ (Санкт-Петербург – 2003). – М. : Гос. ИРЯ им. А. С. Пушкина, 2003. – С. 203-212.
13. *Петрусинский В. В.* Автоматизированные системы интенсивного обучения / В. В. Петрусинский. – М. : Высш. школа, 1987. – 189 с.
14. *Плесневич А. С.* Теоретические основы ускоренного курса обучения английскому языку по методике “погружения” / А. С. Плесневич // Методы интенсивного обучения иностранным языкам. – Вып. 3. – М. : МГПИИЯ, 1977. – С. 142-147.
15. *Сурыгин А. И.* Основы теории обучения на неродном для учащихся языке) / А. И. Сурыгин. – СПб. : Златоуст, 2000. – 300 с.
16. *Ушакова Н. И.* Учебник по языку обучения для иностранных студентов в русле современной образовательной парадигмы. Теория и практика создания учебника по языку обучения для иностранных студентов вузов Украины / Н. И. Ушакова. – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2009. – 263 с.
17. *Ушакова Н. І.* Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України / Н. І. Ушакова, В. В. Дубічинський, О. М. Тростинська // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти / зб. наук. праць. Вип. 19. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – С. 136-146.
18. *Шехтер И. Ю.* Подход к обучению иностранному языку / И. Ю. Шехтер // Актуальные проблемы учебного процесса. – М. : НИИВШ, 1973. – С. 48-63.
19. *Щукин А. Н.* Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам : учеб. пособие / А. Н. Щукин. – 2-е изд. – М. : Филоматис, 2010. – 186 с.

Шульга И. Н. Использование интенсивных методов в корректировочном тренинге для иностранных студентов-нефилологов I курса.

Статья посвящена анализу интенсивных методов обучения иностранным языкам, выделены приемы, которые могут быть использованы для корректировочного тренинга по языку обучения для иностранных студентов-нефилологов I курса.

Ключевые слова: интенсивные методы, иностранные студенты-нефилологи, корректировочный тренинг по языку обучения.

Shulga I. M. Using of Intensive methods in Correcting training for the first year foreign students of non-philological specialities.

The article deals with the analysis of Intensive methods of teaching the Foreign languages, the ways which can be used for the second language Correcting training for the first year foreign students of non-philological specialities have been picked out.

Keywords: intensive methods, foreign student of non-philological specialities, correcting second language training.